

KÜTÜPHANE ve BİBLİYOGRAFYA MESELELERİMİZ

(Tenkidlere Cevap)

DOÇ. DR. YAŞAR KARAYALÇIN
Hukuk Fakültesi - Ankara

“Hesperide’lerin ağacı gibi, ilim ağacının altın
elmaları da onları bizzat koparabilenlere mahsustur”

T. Mommsen

Türk Kütüphaneciler Derneği adına biri Ankara Hukuk Fakültesi Kütüphanesi okuma salonunda, diğeri Millî Kütüphanede yaptığım iki konuşmanın gözden geçirilmiş metinlerini Fakültemiz iki ayrı broşür halinde 1952 ve 1954 yıllarında yayınlamıştı. Türk kütüphaneciliğinin çeşitli meselelerini birarada ve tenkidî bir şekilde inceleyen ve “*Kütüphanelerimize Umumi Bir Bakış*” adını taşıyan ilk broşürümüz (1952 S. 27) Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni’nin ilk sayısında ilk yazı olarak aynen neşredilmiştir. Adı geçen broşürde ileri sürülen fikirler, bu fikirleri tasvip etmeyen kütüphanecilerimiz veya maarif siyasetiyle meşgul münevverlerimiz tarafından herhangi bir şekilde red ve tenkid edilmediği halde memleketimizin bibliyografya meselelerini aynı metodla inceliyen ve “*Bibliyografya Meselelerimize Umumi Bir Bakış*” (1954, S. 28) adını taşıyan ikinci broşürümüz, yayınlanmasını takip eden aylarda bazı neşriyata vesile oldu. Ciddî yazıların az okunduğu, bilhassa az tenkid edildiği memleketimizde, kütüphanecilik ve bibliyografyacılık gibi müntesiplerinin dahi himmet ve alâkasına muhtaç bir sahada bu neşriyatı ve tenkidleri memnuniyetle karşılamamaya imkân yoktur. *Mustafa E. Elöve*, önce Forum’da (1 Ekim 1954 sa. 13, S. 17) neşredilen bibliyografya notunda ve sonra Vatan gazetesinde “Eski Türkçe Eserler Bibliyografyası” (13 Ekim 1954) adıyla çıkan makalede, ikinci broşürümüzde ileri sürülen bazı fikirler üzerinde durmuş ve görüşlerimizi tasvip etmişti. Bu yazılardan sonra *Sami N. Özerdim* arkadaşımızın Türk Dili’ndeki kitap tahlili (sa. 38, 1 Kasım 1954 S. 111-115) neşredilmiş, bunu Akis’te (Sa. 30, 4 Aralık 1954) “Millî Kütüphane Nedir” başlığıyla imzasız, fakat yine Sami Özerdim ta-

rafından yazıldığı veya onun yukarıdaki yazısından mülhem olduğu anlaşılan ikinci bir yazı takip etmiştir. Nihayet Bültenimizin 2 nci cilt, 2 nci sayısında *Adnan Ötüken* (S. 194-202), *S. N. Özerdim* (S. 203-208) ve *Behire Abacıoğlu* (S. 209-216) imzalarıyla bilhassa ikinci broşürde ileri sürdüğümüz fikirler tenkid edilmiştir. Yazımızda bu son üç kütüphanecimizin tenkidleri üzerinde durmak istiyoruz.

28 sayfalık bir broşürde ileri sürülen fikirlerin bir meslek dergisinde 20 sayfa tutan tenkid yazılarına mevzu teşkil etmesi ele aldığımız konuların ne kadar hassas ve ciddî meseleler olduğunu açıkça göstermektedir. Bibliyografya ve kütüphane meselelerimiz üzerinde ne kadar çok yazılsa ve ne kadar çok konuşulsa bundan hiç şüphesiz memleketimizin himmet ve alâkaya muhtaç bibliyografyacılığı ve kütüphaneciliği faydalanır. Bugün bir bibliyografyacılar ve kütüphaneciler neslinin yetişmekte olduğunu ve bir meslek efkârı umumiyesinin teşekkül etmekte bulunduğunu memnuniyetle müşahade ediyoruz. Yarın hiç şüphe yok bu sahada çalışanlarımız daha iyi yetişecek ve daha faydalı olacaklardır. Kütüphane ve bibliyografyacılıkla ilgili her çeşit yazılar bu gün olduğu kadar yarın da bu mütehasıs zümre ve Türk maarif hayatıyla ilgilenen münevverler tarafından dikkatle okunacaktır. Kütüphane ve bibliyografya meselelerimiz üzerinde yeniden durmak ve ilgilileri ve aykırı fikirde olanları meselelerimize ışık getirecek yeni münakaşalara davet etmek maksadıyla Bülten'de yapılan başlıca tenkidlere yine aynı sütunlarda cevap vermek ve fikirlerimizi savunmak istiyoruz. Fakülte-deki mesaimiz ve diğer ilmî-meslekî çalışmalarımız mâni olmasaydı bu yazıyı şüphesiz daha evvel kaleme almak isterdik. Bununla beraber zarurî olan bu gecikmenin, iki sene içindeki yeni inkişaf lar dolayısıyla, bir bakıma faydalı olduğunu da belirtebiliriz.

* * *

Millî Kütüphane'nin iyi yetişmiş iki elemanı ile bizzat müdürü tarafından kaleme alınmış bu üç tenkid yazısı dikkatle incelenince Ötüken'in yazısı ile Özerdim ve Abacıoğlu'nun yazıları arasında fikrî muhteva, ciddiyet, ölçü ve nezaket bakımından büyük farklar olduğu görülür. Özerdim ve Abacıoğlu'nun yazılarında iştirak ettiğimiz veya etmediğimiz *fikirler* vardır. Fakat olgun ve ağırbaşlı bir münevver olarak tanıdığımız ve bir millî kütüphane müdürü sıfatıyla öyle olması gereken Ötüken'in yazısında ise kendi fikirlerine aykırı her görüşü yanlış bulan bir anlayış ve müsamahasızlık ve bu müsamahasızlığın uyandırdığı heyecanla ceffelkalem yapılmış ithamlar,

mesnedi belirtilmemiş kanaatler vardır. Bir kültür müessesesinde vazife almış iki genç kütüphanecinin yazısı ile o müessesenin başında bulunan ve şüphesiz daha olgun ve ağırbaşlı olması icabeden bir zatın yazıları arasındaki bu mühim fark ciddi dikkate şayandır.

Yapılan tenkidleri üç grup etrafında toplayabiliriz:

1.- Şahsiyattan ibaret, fikrî muhtevası olmayan veya gayri ciddî tenkidler.

2.- İhtilâf konusu olmayan tenkidler.

3.- İştirak etmediğimiz fikir ve tenkidler.

Bunları aşağıda sırasıyla inceliyecek ve bu hususta düşüncelerimizi izah etmeye çalışacağız.

* * *

I. - ŞAHSİYATTAN İBARET, FİKRÎ MÜHTEVASI OLMAYAN VEYA GAYRÎ CİDDÎ TENKİDLER

Bu tenkidler sadece Millî Kütüphane Müdürü Adnan Ötüken'in yazısında mevcuttur ve bazan açık bir şekilde, bazan da imalı ibare ve ifadelerle yapılmıştır. Bunları şu şekilde tophyabiliriz:

1) *Yakışmayan ifadeler*: Bunlardan gelişi güzel bir kaç tanesini sıralayalım: "İlim adamlarının bazan çizmeden yukarı çıktıklarını zoraki eserler ortaya koyduklarını bilirdik... yeni broşür bunlara tipik bir örnek teşkil etti". (S. 198-199). "Bir üniversite doçenti haysiyetiyle ..." (S. 199). ".... muaheze etmek *gülünç* olur" (S. 198) gibi.

Garpte entellektüel namzetlerine okullarda bilhassa şu cümlelerin öğretilmesine itina edilir: *Fortiter in re, suaviter in modo*. (Meal: Mevzuda kuvvetli, ifadede nazik ol). Yukarıya aynen aldığımız ifade ve ibarelerin bir millî kütüphane müdürü ve ayrıca bir üniversite öğretim görevlisinin kaleminden çıkmış olduğunu kaydetmekle iktifa ediyoruz.

2) *Broşürlerin Fakülte tarafından bastırılmış olması*: "..... bu küçük eserini de Ankara Hukuk Fakültesi yayınları arasında neşrettirmiştir. (S. 194, st. 6-7). "Doçentimizin Ankara Hukuk Fakültesi neşriyatı (!) arasında yer alan...." (S. 198, son satır)

Bu broşürlerin Türk Kütüphaneciler Derneği adına verilmiş iki konferansa konu teşkil ettiğini bu Derneğin Yönetim Kurulunda iki yıl beraber çalıştığımız A. Ötüken'in hatırlamaması garip bir unutkanlıktır. Fakültelerde bir yayın komisyonunun mevcut olduğunu ve her yayının bu komisyon kararıyla yapıldığını bir öğre-

tim görevlisinin bilmezlikten gelmesi de gariptir. Ayrıca muhtevasının yanlış fikirlerle dolu olduğunu sonradan iddia eden zatla böyle bir yazıyı bir derginin ilk sayısının ilk yazısı olarak yayınlanmasına karar veren yazı heyeti üyesinin ve yazı işlerini idare eden zatın aynı kimse olmasını da izah edemiyoruz. Fakültemizin bibliyografya ve kütüphanecilik sahasında neşriyat yapmayı bir vazife telâkki eylemekte olduğunu ve neşriyatımızın bu iki broşürden ibaret kalmıyacağını ifade edebiliriz¹. Bir kütüphanecinin, hele bu sahaya gönül vermiş bir kimsenin kendi fikirlerine uygun olup olmadığına bakmadan bu gibi neşriyatı memnuniyetle karşılaması gerekmez mi? Fikir ve mevzu ile alâkası olmayan bu gibi pek basit ve ucuz ve üstelik okuyucuyu ikna etmekten uzak polemik vasıtalarının ciddî ve seviyeli olması gereken bir tenkid yazısında kullanılmış olduğuna işaretle iktifa etmekteyiz.

3) *Kendi sahamız dışına çıkmış olmak*: A. Ötüken'e göre "branşı ticaret hukuku olan bir zatın kütüphanecilik mesleğinin teferruatlı meselelerinde bu kadar büyük bir cüretle kalem oynatması da hayretle karşılanır" (S. 194). Broşürlerimiz "ilim adamlarının çizmeden yukarı çıktıklarını" gösteren "tipik bir örnek" miş (S. 198-199).

Burada her şeyden evvel Millî Kütüphane'nin Müdürü ile Başuzmanı arasındaki görüş ayrılığını ve aynı yazılar hakkında aynı sahada yetişmiş iki meslekdaşın kıymet hükümleri arasındaki uçurumu belirtmek isteriz. Ötüken için yanlışlarla, büyük hatalarla ve fikri sabitlerle dolu olan broşürümüz, Özerdim'e göre "takdirin üstünde" dir (S. 203). Broşürde "bibliyografyacılık alanında yapılacak işleri bilimsel bir görüşle tesbit etmede özen gösterilmiştir.,,(S. 207).

Bu istitrattan sonra şunu açıkca ifade etmek isteriz ki kütüphane ve bibliyografya meseleleri her şeyden evvel birer *maarif meselesidir*. Maarif siyasetiyle meşgul her münevver için, hele meslekî çalışmalarında her gün kütüphane ve bibliyografya meseleleri ile daimî bir temas halinde bulunan bir üniversite öğretim üyesi için kütüphane ve bibliyografya meseleleri ile ciddî surette meşgul olmanın bir memleket ve meslek vazifesi olduğuna ve iki broşürümüzle biz bu vazifenin ancak bir kısmını yapabildiğimize kaniiz.

¹ Nitekim *Hukuk ve Ekonomi Dergileri Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi* adlı kitabımız Fakültemizin *Hukukî Araştırmalar Enstitüsü* tarafından bastırılmıştır (1956, S. 83). Aynı Enstitü *R. B. Erciyeş*'in "Yirmi Senelik Türk Hukuk Bibliyografyası. 1935-1954" adlı eserini de neşretmiştir (1956 S. 703).

İşin teknik tarafına gelince: Kütüphane ve bibliyografyacılığın ayrı bir branş olduğuna şüphe yoktur. *Ancak her ilim kolu gibi kütüphanecilik ve bibliyografyacılık da ne diplomanın, ne de resmî bir sıfat veya mevkiin inhisarı altındadır.* Meşhur Roma hukukçusu *T. Mommsen*'in dediği gibi: "... ilim ağacının altın elmaları... onları bizzat koparabilenlere mahsustur". Bir kimsenin bir sahada çalışması başka sahada çalışmamasını icap ettirmez. Kaldı ki Türk Kütüphaneciler Derneği'nde bir yıl yönetim kurulu üyesi, bir yıl da başkan vekili olarak vazife almış olduğum sıralarda aynı meslek derneği içinde beraber çalıştığımız sayın Ötüken pek iyi bilir ki bu saha ile yakın ilgisi olmayan kimseye böyle bir derneğin icra organında vazife verilmeyeceği gibi kendisinden iki defa konferans verilmesi de istenmez. Bugün Türkiye'nin en mükemmel hukuk kütüphanesine sahip Ankara Hukuk Fakültesinin Kütüphane Komisyonunda senelerce delege üye olarak kütüphanenin teknik idaresiyle bizzat meşgul olduğumu ve ayrıca müdür vekilliğini de bir müddet ifa ettiğimi Ötüken'in bilmezlikten gelmesini—aramızdaki konuşma ve münasebetler dolayısıyla—hayretle karşılarım. Ayrıca Millî Savunma Vekâleti Kütüphanesinin yeniden tanziminde ve Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsündeki ihtisas kütüphanesinin kuruluşundaki mesaimiz yalnız bir maarif meselesi olan kütüphanecilik siyasetiyle değil, doğrudan doğruya kütüphanecilik tekniğiyle de yakından ilgili bulunduğumuzu gösterir. Bibliyografyacılığın da kendi sahamız dışında olup olmadığını tespit için sayın Ötüken'den bu yıl yayınladığımız iki bibliyografyayı² tetkik etmelerini rica ederim.

4) *Büyük emek harcıyanların eserlerini görmemiş ve okumamış olmak* (S. 200): Bu cümle ile Ötüken iki ciltlik "Bibliyotekçinin Elkitabı" adlı eserini görmediğimizi ve okumadığımızı iddia etmektedir. Ayrıca S. 199 No. 1'de aynı eserlerin adını yanlış bildiğimiz ileri sürülüyor.

Bu kitabın büyük emekle meydana geldiğine şüphe yoktur. Fakat bahis mevzu eserin tarafımızdan görülmediğini ve okunmadığını iddia edebilmek için broşürü baştan sona kadar okumadan kaleme sarılmış olmak lâzımdır. Zira broşürün 12 nci sayfasındaki –sonradan düzeltilmiş– bir dizgi yanlışına istinat eden Ötüken'in aynı sayfada kendi kitabından aynen alınmış 8 satırlık pasajı ve 10

² 1 Numaralı notta zikredilen bibliyografya ve *Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü* tarafından yayınlanan "*Borçlar-Ticaret ve Banka Hukuku Bibliyografyası. 1928-1955*" (1956, S. XXXI+322)

uncu sayfanın 5 numaralı notunda ve 22 nci sayfanın 11 numaralı notunda bu kitaba yapılan atıfları görmemesini başka türlü izah etmeğe imkân yoktur. Bunun ise bir tenkitçi için çok gayri ciddî bir hareket olduğu aşikârdır.

5) *Ihtısas bibliyografyalarının adlarını tam olarak vermemiş olmak* (S. 202): Bu iddia da broşürün okunmadan tenkide kalkışıldığını gösteren ayrı bir delildir. Filhakika S. 22 not. 11 de *başlıca* ihtısas bibliyografyaları sıralanmış ve diğer ihtısas bibliyografyaları için “Ötüken, II, S. 430-445”e atıf yapılmıştır. Bu kitabın neşri tarihi olan 1948 ile broşürün neşri tarihi olan 1952 yılları arasında broşürde zikredilmeyen mühim bir ihtısas bibliyografyası neşredilmiş ise bunu —iddiasını ispat zımında— bu Dergide sayın Ötüken’in açıklamasını rica ederiz. 1948 den evvel neşredilmiş olup da kendi kitaplarına geçmemiş bibliyografya varsa tabiatıyla bunun mânevi mesuliyeti sadece kendilerine racidir (misal: A. İhsan Karagözoğlu-Ali Süslü: Türkiye’de İşletme Ekonomisi Literatürü. İşletme Dergisi 1947, sa. 22, S. 91-92, sa. 23, S. 112-114, sa. 24, S. 136-139). Özerdim’in zikrettiği, fakat künyesini vermediği (S. 205, No. 6) İ. Hakkı Tevfik Okday’ın bibliyografya çalışmalarını da bu arada zikredebiliriz. Özerdim arkadaşımız herhalde bu zatın çalışmaları hakkında aydınlatıcı ve tamamlayıcı izahlarda bulunacaktır.

II.- İHTİLÂF KONUSU OLMAYAN TENKİDLER

1) *Millî Kütüphanenin yaptığı hizmet*: Ötüken S. 201, No. 8’de “Millî Kütüphane olmasaydı bir çok bibliyografya çalışmaları meydana gelemezdi” diyor. Biz Millî Kütüphane hakkında bu hususun aksini yazmış ve düşünmüş değiliz. Yaptığımız tenkidler bu millî irfan müessesesinin daha iyi çalışması, ehemmi mühime tercih eden bir ihtiyaçlar plânını tanzim ve tatbik etmesi ve hakikî fonksiyonuna bütün gücü ile sarılması içindir. Tenkid edilmeyen bir müessesenin ise er-geç hayatiyetini kaybedip tereddidi edeceğine inanmaktayız.

2) *İmlâ meselesi*: Fransızca “bibliographie” kelimesinden türkçemize geçmiş bulunan bibliyografya kelimesinin broşürde “bibliografya” şeklinde yazılmış olması gerek Ötüken (S. 199 No. 2), gerek Özerdim (S. 202-203) tarafından tenkid edilmiştir.

Türkçemizde bir imlâ anarşisi olduğuna şüphe yoktur, bu bakımdan Özerdim arkadaşımızla tamamen aynı fikirdeyiz. Ancak

bu anarşinin Türk Dil Kurumu'nun İmlâ Kılavuzu sayesinde ortadan kalkabileceğini zannetmiyoruz. Bu küçük kitap sadece bir kılavuzdan ibarettir ve bağlayıcı mahiyette değildir. Kaldı ki broşürdeki imlâ tarzı da bizim icadımız olmayıp Türkçemizde broşürün neşrinden evvel (meselâ: İst. Ün. Huk. Fak. Mec. Yıl: I, 1935, sa 3, S. 388, 535 vd., yıl: III, 1937, S.152 vd., 262 vd., 554 vd.) ve neşrinden sonra da (misal: Araştırma El Kitabı, Ankara 1956 S. 33 "SBF. yay. Nu. 52/34") kullanılmıştır. Bununla beraber yapılan tenkidlerden faydalanılmış ve müteakip çalışmalarımızda ekseriyetin imlâ tarzı tercih edilmiştir.

3) "*Eski (yeni) Türkçe eserler*" deyimi: Özerdim arkadaşımız bu deyimi yerinde bulmayarak "*eski (yeni) harfli Türkçe eserler*" denilmesinin daha uygun olacağı kanaatindedir (S. 204 No. 3). Biz de aynı fikirdeyiz. Ancak "*eski (yeni) Türkçe eserler*" deyimi gramer bakımından yanlış olmayıp sadece her lisanda rastlanan bir hazif (ellipse)den ibarettir.

III.- İŞTİRAK ETMEDİĞİMİZ FİKİR VE TENKİDLER

A) Münferit fikir ve tenkidler:

1) *Bibliyografya Enstitüsü*: Ötüken'e göre, bu Enstitünün çalışmalarını ayrı bir bölümde incelemek "büyük bir hatâdır" (S. 200 No. 6). Zikrettiğimiz sayfada Ötüken'in Enstitü ile Millî Kütüphane arasındaki münasebetleri belirten satırları fuzulîdir. Zira broşürde (S. 17) bu Enstitünün Millî Kütüphane'ye bağlı olmak üzere 1952 yılında Unesco'nun müzaheretiyile kurulduğu esasen açıkça ifade edilmiş ve ayrıca kanunî bir statü iktisap edememiş olduğu da belirtilmiştir.

Kaldı ki Bibliyografya Enstitüsü "Millî Kütüphane bünyesi içerisinde" resmen 18.5.955 tarihli ve 6568 sayılı kanunla yani broşürümüzün neşrinden bir yıl sonra kurulmuş bulunmaktadır. Bu tarihten evvel Enstitünün statüsü bir hayli müphemdir. Bunun için "Türkiye Makaleler Bibliyografyası" nı incelemek kâfidir. (Meselâ 1952 I, II, III, 1953 I-III). Dış kapakta Türkçe "Millî Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü", Fransızca "Institut national turc de Bibliographie" yani "Türk Millî Bibliyografya Enstitüsü" yazılıdır. İç kapağın arka sayfasında da yine "Türk Millî Bibliyografya Enstitüsü" ibaresini görmekteyiz. Bizzat Millî Kütüphane (veya

Enstitü) yayınlarında gördüğümüz bu farkın bir dikkatsizlik eseri mi olduğunu, yoksa daha o sıralarda Enstitünün mahiyeti hakkında mevcut tereddütleri mi ifade ettiğini ilgililerin açıklayacaklarını ümit ederiz.

2) *Türkiye Bibliyografyası*: Türkiye Bibliyografyası'nın 1953 yılı 1. inci fasikülündeki 3 rakamlık tasnif tarzını tenkid edişimize (S. 13, No. 7) Ötüken şöyle cevap vermektedir: "Bu kabil bibliyografyalar için evrensel onlu sınıflandırma bütün dünyada 3 rakama götürülerek kullanılmaktadır. Bundan daha kısası böyle bir millî-genel bibliyografya için ilmî ve ciddî bir tasnif olamaz." (S. 201)

Sayın Ötüken, bu cümlesiyle, hüküm verirken ve bunları neşrederken ne kadar dikkatli olmak ve acele etmemek gerektiğini gösteren güzel bir misal vermektedir. Millî Kütüphane'ye resmen bağlandıktan sonra Bibliyografya Enstitüsü tarafından çıkartılan Türkiye Bibliyografyası iki rakam üzerine hazırlanmış, üçlü tasnife nadiren yer verilmiştir. Biz bu tasnifin broşürde belirttiğimiz sebepler dolayısıyla periyodik Türkiye Bibliyografyası için daha elverişli olduğu kanaatindeyiz. Ötüken'in yukarıya aynen aldığımız fikrine göre Türkiye Bibliyografyasının, yeni şekli ile, "gayri ilmî ve gayri ciddî bir tasnif" takip etmiş olduğu neticesine varmak gerekecektir. İkili tasnifi ilmî ve ciddî tasnif saymayan Millî Kütüphane Müdürü ve Millî Kütüphane tarafından yayınlanan ve ikili tasnife dayanan Türkiye Bibliyografyaları!

3) *Ayrı baskılar meselesi*: Özerdim'in ayrı baskılar hakkındaki görüşlerine (S. 205, No. 5) iştirak etmiyoruz. Biz "müstakil bir eser veya broşür" mahiyetini iktisap etmeyen ayrı baskıların müstakil bir eser imiş gibi Türkiye Bibliyografyasına geçmesini lüzumsuz bulmaktayız (S. 13-14). Bu görüş Özerdim arkadaşımızın zannettiği gibi, ayrı baskıların veya makalelerin tarafımızdan "değer taşımaz" telâkki edildiğini ifade edemez. Bu gibi ayrı baskıların kitap istatistiğine dahil edilmesi halinde istatistiklerin hakikî kitap ve broşür sayısını göstermeyeceği aşikârdır. Yeni kitap basımlarının ise kitap istatistiğine girmesi tabiidir. Çünkü yeni baskı yeni bir kitap "istih-sali"dir. Piyasaya çıkmayan ayrı baskı ise sadece bir makaleden ibarettir. Makalenin veya kitapların muhtevası ve değeri ise ayrı bir konudur. Eğer hareket noktası olarak yazının değerini kabul edersek pek çok kitapların Türkiye Bibliyografyasına girmemesi, buna mukabil bir hayli makalenin Türkiye Bibliyografyasında yer

alması gerekecektir. Genel ve millî bir bibliyografyanın fonksiyonu ise tabiatıyla tamamen başkadır.

4.- *Türkiye hakkındaki yabancı yayınlar*: Özerdim, bu yayınların ihtisas bibliyografyalarının ödevleri arasına girmesini daha uygun bulmaktadır (S. 205, No. 7). Bu fikrin gerekçesi verilmiştir. Türkiye Bibliyografyasını çıkarmak vazifesi, 6568 sayılı kanunla, "millî kültür araştırmalarını mümkün kılmak; bu maksada elverişli bütün eserleri ve vesikaları bir araya toplamakla görevli" Millî Kütüphanenin bir cüzü halini almış bulunan Bibliyografya Enstitüsüne verildiğine göre, Türkiye ve Türk kültürü hakkındaki yabancı yayınların Türkiye Bibliyografyasında yayınlanması fikri Özerdim arkadaşımıza belki şimdi munis gelecektir. Bunun zor bir iş olduğu muhakkaktır. Fakat meselâ İsviçre'de genel millî bibliyografya olan "Das Schweizerische Buch" da yapıldığı ve son derece faydalı olduğu da bir vakiadır. Bu gibi neşriyatın Millî Kütüphaneye bilinmesi ve Türk okuyucularına zamanında tanıtılmasının lüzum ve zaruretine Özerdim arkadaşımızın da iştirak edeceğini tahmin etmekteyiz.

5.- *Ihtisas bibliyografyaları*: Abacıoğlu arkadaşımız bibliyografya hakkında verdiğimiz muhtasar izahatta geçen bir cümleyi (S. 7, par. 2) tefsir ederek "ihtisas bibliyografyalarının millî ölçüde çok, milletlerarası ölçüde nadir olduğu kanaatinde" bulunduğumuzu ifade etmekte ve görüşümüzü tenkid etmektedir (S. 210). Bu fikrimizi bir defa daha teyit ederiz. Her sahadaki millî ihtisas bibliyografyaları ile milletlerarası ihtisas bibliyografyalarını mukayese edersek ikincilerin birincilere nispetle nadir denecek kadar az olduğunu görürüz. Mahiyetleri icabı daha ziyade milletlerarası ölçüde hazırlanması gereken ihtisas bibliyografyalarına hâkim vasfın bugün millî olduğuna şüphe yoktur. Bizzat arkadaşımızın verdiği Unesco misali ve bu sahada son zamanlarda yapılan milletlerarası sahadaki gayret ve didinmeler de fikrimizi ispat etmez mi? Eğer bu hususta yine tereddütleri varsa Abacıoğlu arkadaşımızın her zaman eli altında bulunan Malclès'in meşhur kitabının³ ikinci cildinde ihtisas bibliyografyaları hakkında verilen mufassal izahları bir defa daha gözden geçirmelerini rica ederim. Fikirlerinde yine ısrar ederlerse bu konuyu ileride etraflıca işliyebiliriz.

³ *Malclès, N.-L.: Les sources du travail bibliographique. 1950, 1952.*

6.- *Tamamlanmış veya kümülâtif bibliyografya*: Abacıoğlu arkadaşımız broşürde kullandığımız “veya” kelimesine dayanarak kümülâtif bibliyografya ile tamamlanmış bibliyografyayı birbirine karıştırdığımızı ifade etmektedir (S. 211).

Ötüken’in kitabında tamamlanmış-periyodik bibliyografya hakkında verilen izahat esasen sarihtir (II, S. 305). Arkadaşımız “kümülâtif bibliyografyalar ekseriya periyodiktir, tamamlanmış değildir” demek suretiyle Ötüken’in kümülâtif bibliyografyaları tamamlanmış bibliyografya grubuna ithal eden görüşüne iştirak etmemektedir.

Biz de Ötüken’le birlikte kümülâtif bibliyografyanın tamamlanmış bibliyografyanın bir nevi olduğu kanaatindeyiz. Üzerinde hiçbir bibliyografya çalışması yapılmamış olan bir sahada tamamlanmış bibliyografya neşredilebilir ve böyle bir bibliyografya kümülâtif olmaz. Ancak bugün bu durum, bilhassa garp memleketlerinde o kadar nadir bir haldir ki tamamlanmış (Malclès’in ifadesile: *rétrospective*) bibliyografyanın daha evvel aynı sahada yapılan bibliyografya çalışmalarına dayanmaması ve onları da içine almaması zannederim pek nazari bir haldir. İşte bundan dolayıdır ki biz kümülâtif ve tamamlanmış bibliyografyaları aynı başlık altında birleştirdik. Bibliyografyacığa tahsis edilmiş ve tetkik imkânını bulabildiğimiz yüzlerce sayfalık bir kaç kitap içinde bu nüansların belirtilmemiş olduğunu ifade etmek isterim. Bibliyografya hakkında sadece müteakip izahların kolay anlaşılmasını temin maksadiyle verilmiş iki sayfalık çok muhtasar malûmatta bu teferruatı bulmamak evleviyetle normal bir olaydır ve zannederim ortada bir yanlışlık mevcut değildir.

7.- *Makaleler Bibliyografyası*: Bu konudaki fikirlerimiz şu şekilde hulâsa edilebilir: 1) Zamanında neşretme imkânı bulunsa bile genel makaleler bibliyografyası değil, ihtisas bibliyografyaları hazırlamak daha isabetli ve faydalı olur. İyi plânlanmış bir bibliyografya sisteminde genel makaleler bibliyografyasının yeri olmayacağı kanaatindeyiz. 2) Bugünkü şekli ile, hele gayri muntazam neşri dolayısıyla Türkiye Makaleler Bibliyografyası bir lüks ve fantezidir (S. 19).

Abacıoğlu arkadaşımız bu görüşlerimizi tenkid etmektedir (S. 212-213). Kısaca cevaplarımız şunlardır:

a) “Bir çok memleketlerde bizdeki gibi umumi mahiyette bir makaleler bibliyografyası yoktur”. Bu cümle Abacıoğlu arkadaşımıza aittir (S. 212, st. 13-15).

b) Genel Makaleler Bibliyografyası ile “double emploi” vaziyetinin önüne geçilecektir gerekçesi de memleketimiz için varit değildir. Bir defa ihtisas bibliyografyaları neşriyatımız daha o kadar kifayetsizdir ki aynı konuda aynı mahiyette birkaç çalışmayı, dolayısıyla zaman ve emek israfını gösteren bir “double emploi” meselesi bizim için henüz bir problem olarak mevcut değildir. Kaldı ki ihtisas bibliyografyaları Bibliyografya Enstitüsü’nün nezareti altında veya ilgililerin işbirliğiyle bizzat Bibliyografya Enstitüsü tarafından yayınlanacak olursa muhtelif şahısların veya müesseselerin aynı konu üzerinde ve çok defa birbirinden habersiz olarak çalışmasından veya menfaat mülâhazalarından ileri gelen bu mahzur esasen ortaya çıkmıyacaktır.

c) Makalelerin bilhassa kitap ve broşürlerle birlikte bir ihtisas bibliyografyası olarak neşri halinde meselâ nazari ilimlerle meşgul bir kimse sosyal ilimleri ihtiva eden bir eser satın almak ve böyle eserlerde kendisini ilgilendiren yayınları arayarak vakit kaybetmek zorunda kalmıyacaktır.

ç) Makaleler Bibliyografyası lüks ve fantezidir. Fakat lüks ve fantezi olan şey faydasız şey demek değildir. Sadece en mühim ve mübrem ihtiyaçlar dururken elde mevcut imkân ve vasıtaların daha az lüzumlu ve daha az faydalı işlere tahsis edilmesi demektir. Âmme kaynaklarını kullanan müesseselerin iktisadın ve âmme idaresinin en basit iki kaidesi olan “ihtiyaçların sıralanması” ve “verim” esaslarına riayet etmesi lâzımdır. Biz broşürümüzde bu maksatla Bibliyografya Enstitüsünün “her şeyden evvel ihtiyaçları zaruret ve müstaceliyet derecesine göre bir sıraya koymasını ve mesaisini bir plân ve programa bağlamasını” temenni etmiştik (S. 18). Böyle bir çalışma yapılarak bunun yayınlandığını bilmiyor ve Enstitünün müdürü olan ve garpte nasıl çalışıldığını yakından görmüş olan Abacıoğlu arkadaşımızdan bunu bekliyoruz.

8.- *Yabancı eserler toplu katalogları*: Abacıoğlu arkadaşımızdan ve onun tenkidini okuyan ilgililerden bu konuda broşürümüzün 19-21 inci sayfalarını bir daha gözden geçirmelerini rica ederim. Yabancı eserler toplu katalogunun da faydalı olacağına şüphe yoktur. Fakat Türk periyodikleri hakkında tam bir bibliyografyası olmayın,

dolayısıyla bu bakımdan meçhuller içinde bulunan bir memlekette yabancı periyodikler toplu kataloğuna rüçhan hakkı bahşetmekte isabet görmemekteyiz. Bir Türk münevveri olarak bu boşluktan üzüntü duymakta olduğumuzu her fırsatta belirtmeğe devam edeceğiz. “Kendini tanı” diyen Sokrat’ın sözünden mülhem olarak bibliyografyalara “önce kendi yayınlarınızı tanıyın ve tanıtırın” dersek hata mı etmiş oluruz?

Kütüphaneler arasında işbirliğinin ilk adımını, yabancı eserler toplu kataloğu hazırlanması keyfiyetinin teşkil edemeyeceğini burada bir defa daha belirtmek isteriz. Böyle bir katalog sadece iyi düşünülmüş, iyi plânlanmış ve müeyyidelere bağlanmış bir işbirliği sistemi içinde faydalı olabilir. Böyle bir sistem ve hele zihniyet olmadan yapılan katalog, pek çok kütüphanelerde olduğu gibi, dolaplarda veya raflarda kalmaya mahkûmdur. Aynı Vekâlete tabi kütüphaneler arasında bile bir işbirliği yapılamazken ilk adımın bir toplu katalogla atılmış olacağını düşünmek, zannederim, pek iyimserlik olur.

B) Müşterek Tenkidler :

1- *Bibliyografyanın tarifi*: Ötüken, Özerdim ve Abacıoğlu broşürde bibliyografya hakkında verdiğimiz tarifi tenkid etmektedirler.

a) Ötüken’in tenkidi, diğer tenkidleri gibi, sadece gerekçesiz iddiadan ibarettir: “..... iddialı bir eser hazırlamış olan zatın bibliyografyanın ne demek olduğunu bilmemesi” hazinmiş! Bir üniversite doçenti haysiyetiyle doğru tariflerini bulmamız ve bunun için de Ötüken’in iki ciltlik eserinin bibliyografya bahislerini okumamız lâzımmış! (S. 199, No. 1).

Bu sahada Türkçemizde mevcut tek müracaat kitabını okumamış olduğumuzu iddia etmek için —daha evvel de belirttiğimiz gibi— broşürümüzü tam olarak okumamış ve bu kitabın ilgili bahislerine yapılan üç atfı görmemiş olmak lâzımdır. Değil Millî Kütüphane Müdürü haysiyeti, en basit yazı ve tenkid âdabı zannederim tenkid edilecek yazının her şeyden evvel hiç olmazsa bir defa baştan sona kadar okunmasını gerektirir. Ötüken’in kitabındaki târifi aynen almayışımızın sebebi ise bu târifin pek umumi ve dolayısıyla gayri kâfi olmasıdır. Ötüken’in tarifi şöyledir: “Kitap, broşür yahut makalelere veya periyodik eserlere (genel olarak basılı eserlere) ait liste” (S. 7)

Bibliyografya hakkında pek çok tarif verilmiştir. Her tarif muayyen bir görüşle yapılır. Bundan dolayıdır ki her tarifte eksik veya fazla unsurlar gören olabilir. Ötüken'in tarifi ile Malclès'in tarifi (I, S. 3,1) arasında ayniyet bulamıyan bir kimse bu iki müelliften birini bibliyografyacılıktan bihaber telâkki edebilir mi?

b) Gerek Özerdim, gerek Abacıoğlu tarifte "muayyen konu" kelimelerinin kullanılmış olmasında isabet görmemektedirler. Özerdim bu deyimle tarifi daralttığımız (S. 204, No. 2), Abacıoğlu ise yanlış yaptığımız (S. 209) kanaatindedir. Bu görüşler bir suitefehhümden ileri gelmektedir. Zira muayyen konu ile ifade etmek istediğimiz husus vâzih olarak anlaşılammıştır. Biz izah ve tafsil edelim: her bibliyografya zaman ve konu bakımından "muayyen"dir. Aksini düşünmek imkânsızdır; zira yazılı veya basılı eserlerin ilk ortaya çıktığı tarihten bugüne kadar coğrafya, lisan ve branş bakımından konusu muayyen olmıyan bir bibliyografya—bizim bildiğimize göre—hazırlanmamıştır. Hazırlanmasına da ne lüzum, ne de imkân vardır. Tekrar edelim: Her bibliyografyanın konusu memleket, lisan veya branş bakımından muayyen ve mahduttur.

c) Abacıoğlu arkadaşımız ayrıca "muayyen bir konuda ve umumiyetle muayyen bir zaman zarfında yazılan eserlerin tasnif edilmiş olarak tam bir listesini bildiren eserlere bibliyografya adı verilmektedir" cümlesindeki "tam bir listesini bildiren eserler" ifadesini yerinde bulmamaktadır. Zira "eserlerin tam değil, seçme listesini veren bibliyografyalar da vardır" demektedir (S. 209).

Yazdığımız bir broşür değil, bibliyografya hakkında bir kitap olsaydı ve incelediğimiz konu Türkiye'nin bibliyografya meseleleri değil, umumiyetle bibliyografyalar olsaydı ve yine bibliyografya hakkında verdiğimiz iki sayfalık hulâsa müteakip izahlar için bir girişten ibaret bulunmasaydı arkadaşımızın tenkidini belki kabul ederdik. Bize göre tenkidin hedefi bibliyografya meselelerimizi inceliyen 28 sayfalık bir broşür değil, bibliyografya bahislerine 150 sayfaya yakın yer ayırmış olan "Bibliyotekçinin Elkitabı" adlı eserin ikinci cildi olmalıydı. Zira bu kitapta bibliyografyalar tasnif edilirken seçme bibliyografyaların adı dahi zikredilmemiştir. Kanaatimizce bu, pek mühim bir eksik de değildir. Çünkü seçme bibliyografyalar daha ziyade piyasa ihtiyaçları için ve ilgilileri yeni mühim yayınlardan haberdar etmek maksadıyla yayınlanır ve bibliyografyacılık bakımından tâli bir ehemmiyet arzeder.

2.- *Istatistik*: Eski harfli Türkçe eserler hakkında verdiğimiz rakamların 1944-45 istatistiklerine dayanmasını Ötüken (S. 199-200) ve Özerdim (S. 204-205, No. 5) tenkid etmektedir. Bu tenkidler broşürün yayınlandığı 1954 yılında bu konuda neşredilmiş bir istatistik bulunduğu ve benim görmediğim gerekçesine dayanmamaktadır. Kaynak göstermeden rakam vermek çalışma ve yazma prensiplerimize aykırıdır. İstatistiklerin eskimiş olmasının kabahati ise bize değil, yeni istatistikleri neşretmemiş olan ilgili resmî makamlara ve onların başında bulunanlara aittir.

3.- *Millî Kütüphane*: Özerdim, bilhassa Ötüken millî kütüphane anlayışımızdan müstekidir. Millî Kütüphane'nin ileri gelen üç unsurunun iki broşürümüzdeki fikirler üzerinde Bültenin aynı sayısında arka arkaya yazdıkları ve bu suretle güdümlü bir hareket olduğu intibasını uyandıran tenkid yazılarının gerçek sebebi de –yanılmıyorsak– millî kütüphane anlayışımız ve Millî Kütüphane hakkındaki tenkid, teklif ve temennilerimizdir.

Ötüken bizi “fikri sabitleri hareket noktası” olarak ele almakla, “millî kütüphanelerin fonksiyonları hakkında bilgi sahibi” olmakla itham etmektedir (S. 195-197).

Millî Kütüphane Müdürünün bu kadar ciddî bir konu üzerinde sırf polemik havası içinde isnatlarda ve ithamlarda bulunmasını biz doğru bulmuyoruz. Millî Kütüphanenin fonksiyonları hakkında ilk broşürümüzde verdiğimiz altı sayfalık izahattaki (S. 19-24) fikirlere kendileri iştirak etmiyebilirler. Millî kütüphane mefhumu hakkında bu kadar mufassal izahat memleketimizde –yanılmıyorsak– ilk defa tarafımızdan verilmiştir. Bu incelemedeki fikirlerin yanlışlığını ispat etmek için aykırı fikirde olan bir kütüphane mütehasısına yakışacak tek ciddî hareket millî kütüphane mefhumu hakkında *ciddî bir inceleme* hazırlamak ve bu arada aykırı fikirleri yine ciddî ve ağırbaşlı bir şekilde tenkid etmekten ibaret olsa gerektir. Biz ilk broşürün çıktığı 1952 yılındanberi aykırı fikirde olan kütüphanecilerimizin veya diğer ilgililerin ciddî bir inceleme yapmalarını ve bu arada ileri sürdüğümüz fikirlerin de tenkid edilmesini beyhude yere bekledik. Böyle bir hareket iyi yetişmiş kütüphanecilerimiz, hele Millî Kütüphane'de hizmet almış bulunanlar, fakat bilhassa aykırı fikirde olan Millî Kütüphane Müdürü için hiç şüphe yok bir meslek borcudur.

Kütüphaneciliği meslek edinmiş olanların veya okutanların yapacağı böyle bir incelemeye intizaren bu konuda biraz daha etraflı bir şekilde durmak ve yapılan tenkidlere bu izahların ışığı altında cevap vermek isteriz :

I. Her şeyden evvel şunu belirtmek lâzımdır ki bugün millî kütüphane mefhumu hakkında ilgililer arasında ve millî kütüphane adı verilen yabancı devlet kütüphaneleri arasında bir *tarif ve fonksiyon birliği* mevcut değildir.

A) Millî Kütüphane mefhumu hakkında bir görüş ve tarif birliği olmadığı aşağıdaki izahlardan kolayca anlaşılabilir:

a) Ötüken'e göre "bilim bibliyotekleri genel ve özel (ihtisas) olmak üzere iki bölüme ayrılabilir. Bunlardan *genel bilim* bibliyotekleri her türlü ilim erbabını tatmin edecek şekilde her alana veya bir çok alanlara ait bilim eserlerini tophyan büyük bibliyoteklerdir. Bunlara örnek olarak devlet bibliyoteklerini veya *millî* bibliyotekleri..... gösterebiliriz. Bu örneklerden de anlaşılacağı üzere devlet bibliyoteği veya millî bibliyotek adlarıyla anılan kurullar *bilim* bibliyotekleridir. Bunlar buldukları memleketlerin en büyük ve merkezî vaziyette olan bibliyotekleridir" (1947, I, S. 9).

Ötüken, millî kütüphaneyi memleketin en büyük *genel ilim* kütüphanesi telâkki etmektedir. Bu görüş misal olarak verdikleri Preussische Staatsbibliothek, Bibliothèque nationale, British Museum veya Congress Library nazara alınacak olursa bir dereceye kadar doğru olabilir. Ancak şunu unutmamak lâzımdır ki yabancı memleketlerde millî kütüphane adı verilen kütüphanelerin hepsi bu mahiyette değildir.

b) Millî kütüphaneler hakkındaki tek monografinin ⁴ müellifi A. Esdaile, kitabının önsözünde, şunları yazmaktadır: "Millî kütüphane fikri bir asırdanberi gelişme halindedir". Kütüphanelerden "yeknasaklık beklenmemelidir. Bir memleketin siyasî ve içtimai ananesi başka bir memlekettekinden tamamen değişik bir kütüphane hizmeti meydana gelmesine sebep olabilir". "... Paris, Roma ve Madrid'te, millî kütüphaneyi yalnız bütün vatandaşlara değil, aynı zamanda her maksada hizmet eden (for all uses) bir kütüphane sayan bir millî kütüphane anlayışının bakıyesi görülebilir. Bu gö-

⁴ Esdaile, Arundell: *National libraries of the world. Their history, administration and public services. 1934.*

rüşün tatbik kabiliyeti yoktur ve mahallî halk kütüphanelerinin gelişmesi dolayısıyla kuvvetini kaybetmiştir.”

c) “Millî kütüphane, *bütün millî neşriyatı* toplama gibi hususî bir görevi olan müessesedir. Krallıkla idare edilen memleketlerde kraliyet kütüphaneleri ekseriya millî kütüphane derecesindedirler (Belçika, Holânda, Danimarka ve İsveç gibi).

“Hem arşiv-kütüphane, hem de serbest halk kütüphanesi olan *eski tip* millî kütüphaneyi halen Madrid’teki Biblioteca Nacional temsil eder”. (Lexikon des ges. Buchwesen, Bd. II, s. 517).

ç) Encyclopaedia Britannica’da ise mülkiyet ve istifade bakımından kütüphaneler millî, beledî.... diye gruplara ayrılmakta ve British Museum bir devlet kütüphanesi sayılmaktadır (c. 14, S. 2, 4).

B) Tarif bakımından mevcut olmayan vahdet millî kütüphane sayılan çeşitli yabancı kütüphaneler arasında fonksiyon bakımından da mevcut değildir:

a) Büyük millî kütüphanelerin ekserisi başlangıçta hükümdar kütüphaneleridir. Fransa’nın, kuruluş tarihi bile katî olarak bilinemiyen Bibliothèque Nationale’inde, Almanların Staatsbibliothek’inde, Rusların Leningrad (Petersburg) Kütüphanesinde, Avusturya’nın Nationalbibliothek’inde, İspanya’nın, Belçika’nın, İsveç ve Norveç’in millî kütüphanelerinde hep bu hususiyeti görmekteyiz. Çoğu en az iki asır evvel kurulmuş olan bu kıymetli kütüphanelerde bugünkü *modern millî kütüphane* anlayışını bulmaya şüphesiz imkân yoktur. Bu kütüphanelerin, işbölümü ve koordinasyon esaslarına dayanması bir zaruret halini almış olan modern kütüphanecilik siyasetine uygun olarak yeniden kurulması ve işletilmesi veya bu prensiplere uygun olarak tasfiyesi ise tabiatıyla bahis mevzuu olamaz.

b) Bir millî kütüphane olan Japon İmparatorluk Kütüphanesi’nin gayesi “her çağın ve her milletin kitap ve bilgilerini toplamak, muhafaza etmek ve okuyucuların istifadesine hazır bulundurmaktır” (Esdaile, S. 372).

c) Buna mukabil Bern’deki ‘Schweizerische Landesbibliothek’ in vazifesi —bilhassa İsviçre Federal devletinin kuruluş tarihi olan 1848 yılından bu yana— İsviçre’de basılan veya İsviçreli taraflardan yazılan veya tercüme edilen bütün eserleri veya İsviçre hakkın-

da veya İsviçre'yi ilgilendiren konulardaki yabancı eserleri toplamaktır.

ç) İngiltere'deki "National Central Library" ise sadece kütüphaneler arasında işbirliği ve iare işlerini tanzim eden ve 200 kütüphane ile işbirliği yapan bir kütüphaneden ibarettir.

d) 1952 yılında kurulan Kanada Millî Kütüphanesi'nin kuruluş ve fonksiyonu da tamamen hususî bir mahiyet arz etmektedir (Bulletin de l'Unesco à l'intention des bibliothèques, C. XX, sa. 5-6 S. 101-104)

Yukarıdaki izahlarımız göstermektedir ki bilhassa millî kütüphanelerin tarif veya fonksiyonları hakkında yabancı devletlerden bir veya bir kaç kütüphaneyi örnek olarak almakta isabet yoktur. Hele tarihî sebeplerle bambaşka şartlar altında kurulmuş ve gelişmiş olan eski millî kütüphaneleri yeni kurulmakta olan bir millî kütüphane için emsal göstermek aslâ yerinde değildir.

II. Birleşmiş Milletler istatistik yıllıkları göstermektedir ki bir yılda dünyada takriben 130.000 - 140.000 kitap basılmaktadır⁵. Matbaanın icadından 1900 yılına kadar ise kitap sayısı 10-30 milyon tahmin edilmektedir (Ötüken 1, S. 34). Bu muazzam rakamlar ve personel ve bütçe imkânlarının hudutlu olması gerek millî, gerek milletlerarası ölçüde işbölümü yani fonksiyon ayrılığı, koordinasyon ve işbirliği esaslarına dayanan bir kütüphanecilik siyasetini zaruri kılmaktadır. Esasen eski tip millî kütüphaneler de bu zaruret karşısında yarı müstakil departmanlara ayrılmıştır.

Her memleketin bir kütüphanecilik siyaseti ve yukarıda zikredilen gerçeklere uygun bir millî kütüphanecilik plânı olmalıdır. Aksi halde para ve zaman israf edilecek ve mevcut malî ve şahsî vasıtalarından gereği gibi istifade edilememiş olacaktır. Yeni bir millî kütüphane kurulurken düşünülecek nokta ise böyle bir plân içinde millî kütüphanenin nasıl bir fonksiyonu olması gerektiğidir. Biz iyi düşünülmüş bir Türk kütüphanecilik plânında Millî Kütüphanenin bir okuma salonu, bir halk kütüphanesi ve bir ihtisas kütüphanesi olmaması icabettiği kanaatindeyiz. Bu görüşümüzün mucip sebeplerini burada tekrarlamayı lüzumsuz buluruz (İlk broşür S. 19-24 e bak). Referans kitapları dışında kalan yabancı kitapların

⁵ Ayrıca "Dünyanın başlıca eğitim meseleleri ile ilgili rakamlar" adlı kitaba bak. S. 35-36 (Mil. Eğ. Vek. İstanbul, 1953) Çev. Ferid Saner.

ihstias kütüphanelerinde toplanmasının hem daha iktisadî, hem de maksada daha elverişli olacağı görüşümüzde de musırrız. Dünyanın en büyük kütüphanelerinden biri olan British Museum dahi tahsisatın kifayetsizliği karşısında—İngilizce kitaplar hariç—üniversalite idealinden vazgeçmeğe mecbur olmuş, ihtisas kollarıyla ilgili kitapların satın alınması diğer kütüphanelere, bilhassa ihtisas kütüphanelerine bırakılmıştır (Esdaille, S. 35). Özerdim arkadaşımızın “yabancı yayına verilen paraya acımak hiç bir aydının aklından geçmez” fikrine (S. 207) ancak “yerinde kullanılmak ve yabancı kitaplar ihtisas kütüphanelerinde bulunmak” kaydıyla iştirak edebiliriz.

III. Türkiye her ilim sahasında tam ve mükemmel birer ihtisas kütüphanesi kurmak zorundadır ve bu er-geç tahakkuk edecektir. İhtisas kütüphanelerinin ve bu arada üniversite ve fakülte kütüphanelerinin bugünkü kifayetsiz hali, Millî Kütüphane’ye, fonksiyonu dışında kalan işlerle meşgul olmasını değil, Türkiye’nin bir kütüphanecilik plânına olan büyük ihtiyacını Türk efkârı umumiyesine duyurmak için seferber olmasını icabettirir. Bu, hiç şüphe yok, millî bir kültür dâvasıdır ve buna inanan herkes ve her müessesese bu yolda çalışmakla vazifelidir.

Millî kültür araştırmaları dışında Millî Kütüphane diğer her çeşit ilim ve ihtisas kütüphanelerine ait fonksiyonları deruhte edebilir diyebilmek için bugünkü ilmî neşriyatın azametini ve bir ihtisas kütüphanesinin ne demek olduğunu bilmemek veya bilmezlikten gelmek lâzımdır. İhtisas kütüphanelerimiz şüphe yok bir millî kütüphanecilik plânına göre ıslah edilmeğe muhtaçtır. Fakat bunların vazifesini Millî Kütüphane’nin yerine getirebileceğine inanmak ve bunu başkalarına inandırmağa çalışmak hem ihtisas kütüphanelerimiz, hem de bizzat Millî Kütüphane’miz için tamiri güç bir hata olacaktır. Memleketimizin bu sahaya tahsis edilen maddî ve şahsî vasıtalarının gelişi güzel kullanılmasına ve israfına sebep olan bu fonksiyon anarşisine artık bir son vermek ve her kütüphanenin fonksiyonunu katî olarak tespit edip o muayyen fonksiyonu en modern standartlara göre ve tam olarak ifa etmelerini temin etmek lâzımdır.

IV. Ötüken, Millî Kütüphanenin ihtisasa ait yabancı kitapları çalışma sahası içine alması gerektiğini müdafaa ederken şu iki sebebi ileri sürmektedir:

1) “Millî Kütüphane için bu kanunî bir vazifedir, çünkü Millî Kütüphane 5632 sayılı kanunla ayrıca “her türlü ilim ve sanat

çalışma ve araştırmalarını da kolaylaştırmakla vazifelendirilmiştir". Bu pek garip hükmün Millî Kütüphane'nin vazifesini tâyin eden maddeye nasıl girmiş olduğunu bütün araştırmalarımıza rağmen tespit edemedik (ilk broşür, S. 22, not. 3). Bu işin içinde bulunan Ötüken'den -eğer biliyorlarsa- bu ciheti aydınlatmalarını rica ederiz. Fikirlerin T. B. M. M. den geçerek kanun şeklini almaları onların her zaman ve mutlaka doğru ve isabetli olduğunu gösterebilir mi? Biz bu hükmün ne kadar isabetsiz ve yersiz olduğunu ilk broşürde gerekçesile birlikte izah ettik. Ötüken'den, böyle bir vazifeyi bir millî kütüphanenin ifaya muktedir olup olamayacağı ve bir de herhangi bir millî kütüphaneye başka memleketlerde böyle bir vazife verilip verilmediği hakkında malûmat vermesini ve fikirlerini açıkca belirtmesini rica ederiz.

2) "Umumi kütüphanelerimizde yabancı diller neşriyatı mevcut değildir. Araştırma yapacak vatandaşlarımızı Amerikan Haberler Servisinin, İngiliz Kültür Heyetinin küçücük kütüphanelerine mi yollayacağız ve onlar bu kütüphanelerde aradıklarını bulabilecekler midir?" (S. 197). Ötüken'in araştırma yapacak vatandaşlarımız için bu endişelerini varit görmüyoruz. Umumi kütüphanelerde belli başlı müracaat eserleri dışında yabancı dildeki yayınların bulunmaması bir mahzur teşkil etmez. Esasen her kütüphanede her çeşit eserin bulunmasına maddeten imkân yoktur. Kütüphaneler arasında bir işbirliği sistemi kurulduğu anda başka bir kütüphanedeki eseri temin etmek sadece birkaç günlük bir mesele olur. Araştırma yapacak vatandaşlar aradıklarının pek çoğunu şüphe yok Amerikan, İngiliz .. kütüphanelerinde de bulamayacaklardır. Araştırma yapacaklara hakikî bir araştırmanın bir umumî kütüphanede yapılamayacağını öğretmek ve onlara ihtisas kütüphanelerine müracaat etmelerini tavsiye etmek lâzımdır. Millî Kütüphane ancak millî kültürle ilgili konular üzerinde araştırma yapacaklara açık olmalı ve bu tip araştırmacıları tam olarak tatmin edebilmelidir. Bunlar dışında kalan her çeşit araştırmacı için ihtisas kütüphanelerine başvurmaktan başka bir çare yoktur.

V. Bu arada sayın Ötüken'in, Millî Kütüphane mevzuu dolayısıyla yaptıkları üç târizi de gayrivarid gördüğümüzü belirtmek isteriz: a) "... garp âsarını takip eden tek bir ilim kütüphanemiz mevcut değilken Millî Kütüphane'yi her sahaya ait yabancı diller neşriyatını takibetmekte olması dolayısıyla muaheze etmek gülünç

olur.” Bu cümlesiyle bizim gülünç bir fikir ortaya attığımızı iddia eden Ötüken’e garp eserlerini takip eden bazı ihtisas kütüphanelerinin mevcut olduğunu, bu itibarla bu kadar kategorik hüküm vermenin yersiz ve gülünç olduğunu, kaldı ki Millî Kütüphane’nin diğer kütüphanelerin kifayetsizliklerini telafî etmekle mükellef bir müesseseye olmadığını belirtmek isteriz. Ötüken’e pek yakından tanıdığımız bir ilim kütüphanesinin ismini verelim: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kütüphanesi. Pek çok eksiklerine rağmen Fakültemiz kütüphanesi kırkbini aşan kitaplarıyla ve son derece kıymetli dergi koleksiyonlarıyla yabancı eserler bakımından bugün herhangi bir Avrupa hukuk fakültesi kütüphanesi kadar mükemmeldir ve hattâ —müşahedelerimize istinaden söyleyebiliriz— bazılarında çok daha zengindir. b) Fakültemiz kütüphanesinin saat 17’de kapılarını talebeye kapatmasına gelince: kapanma saati imtihan zamanlarında gereği kadar uzatılmaktadır. Sınıflar ise geceleri tamamen öğrencilerin istifadesine açıktır. Millî Kütüphane salonunun talebelerce tercih edilmesi Fakülte’de çalışma imkânının bulunmamasından değil, Millî Kütüphane salonunun daha konforlu olmasından ve diğer psikolojik sebeplerden ileri gelmektedir. c) Evvelâ üniversite kütüphanelerini tenkidetmekle .. meşgul olmamızı tavsiye eden Ötüken’den bu konuda ilk broşürün 16-19. ncu, ikinci broşürün 25-26. ncı sayfalarını okumalarını rica ederim.

* *

Netice: Tenkid yazıları dolayısıyla Türk kütüphaneciliğinin ve bibliyografyacılığının meselelerine yeniden temas etmek imkânını bahşeden Özerdim ve Abacıoğlu’na ve hattâ pek nazikâne olmıyan ifadelerine rağmen Ötüken’e bu bakımdan teşekkür etmek isteriz. “Mübareze-i efkârdan bârika-i hakikat doğar” sözüne samimiyetle inanmakta ve meselelerimizin daha çok açıklanması ve aydınlanması için doğru bulunmayan veya iştirak edilmeyen fikirlerimizin mucip sebeplere dayanmak suretiyle tenkid edilmesini beklemekteyiz. Tenkid sahibi kütüphanecilerimizden ana meselelerdeki görüşlerinin vuzuhla anlaşılması için aşağıdaki konular üzerinde de ne düşündüklerini yazmalarını rica ederim:

1— Türkiye’de kütüphanecilik ve bibliyografyacılık sahasında millî bir plân mevcut mudur? Mevcut değilse olması lâzım mıdır?

2— Türk kütüphanelerinde fonksiyon anarşisi ve otarşik temayül yok mudur?

3— Kütüphane ve bibliyografya meselelerimizin bir millî kültür dâvası olduğuna ve bu dâvayı bütün cepheleriyle incelemek ve bir plâna bağlamak maksadıyla bir kongre toplanmasının lüzum ve faydasına kani değil misiniz? Bu meselenin Maarif Şurası'nda görüşülmesi mi, ayrı bir kongrede ele alınması mı daha isabetli olur?

4— Bazı Türk kütüphanelerinin “hediye eserler” diye bir meselesi yok mudur?

5— Yabancı eserlerin hem ihtisas kütüphanelerinde, hem de Millî Kütüphane'de bulundurulmasını emek, zaman ve para israfı saymaz mısınız?

6— Millî Kütüphane hakkındaki 5632 sayılı kanunda yer alan Millî Kütüphane “. . . aynı zamanda her türlü ilim ve sanat çalışma ve araştırmalarını kolaylaştırmakla” görevlidir hükmünü Millî Kütüphane mefhumuyla kabili telif saymakta mısınız?

7— 5632 sayılı Kanunun 3. üncü maddesi gereğince hazırlanması gereken “Millî Kütüphane hizmetlerinin ne suretle yerine getirileceği” hakkındaki tüzüğün senelerdenberi neşredilmemiş olmasının sebebi veya sebepleri nelerdir?

8— Her kültür müessesesinin faaliyeti ve çalışmaları hakkında bir rapor vermesi gerektiğine ve başlıca millî kütüphaneler tarafından [Meselâ Bibliothèque nationale, Preus. Staatsbibliothek, British Museum (1812 vd.), Schweizerische Landesbibliothek (1900 vd.), Congresslibrary (1868, bilhassa 1897 vd.)] yıllık raporlar neşredildiğine göre Millî Kütüphane'mizin yıllık çalışmalarını bir rapor halinde yayınlamasını zarurî ve faydalı bulmaz mısınız?

9— Kütüphane ve bibliyografya çalışmalarında resmî makamlar, kütüphaneler, kütüphaneciler ve bibliyografya çıkartan müesseseler ve şahıslar arasında bir işbirliği var mıdır? Bu işbirliğinin ilk ve müteakip adımları ne olabilir?

30 Ekim 1956

Dr. YAŞAR KARAYALÇIN